

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА “ФИЛОСОФСКИ И ПОЛИТИЧЕСКИ
НАУКИ”**

**Политическите и религиозните идеи
на Константин Велики**

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертационен труд за придобиване на образователна и научна
степен „Доктор“

Област на висше образование:

3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление:

3.3. Политически науки

Научна специалност:

„Политология“

Научен ръководител: Доц. д-р Петя Пачкова

Благоевград 2018 г.

Дисертацията е разработена в общ обем от 246 страници, в т.ч. основен текст – 206 страници, 7 фигури, 2 таблици. Използвани са над 600 литературни източника – на английски, немски, френски, италиански, сръбски.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Обща характеристика на дисертационния труд

- 1.1. Актуалност на темата на изследване
- 1.2. Основна теза, предмет и обект на изследването
- 1.3. Цели и задачи на изследването
- 1.4. Методи на изследването
- 1.5. Практическо значение на изследването
- 1.6. Обем и структура на изложението

II. Съдържание на дисертационния труд

1.1. Глава първа:

Късната Римска империя по времето на Константин Велики
Системата на тетрархията
Животът на Константин

1.2. Глава втора:

Константин Велики и историческият поврат на неговата политика
"Обръщането" на император Константин
От Миланския Едикт до началото на автократията през 324 година
Самодържецът Константин и църквата
Християнството на Константин

1.3. Глава трета:

Религиозните идеи на Константин Велики
Религиозната политика на Константин Велики
Религията в Рим
Религия и християни
Религия и Константин
Константин като слънце - Исус като слънце
Политическа експлоатация на Никеийския събор
Константин като християнин
Константиновата политика спрямо римската религия и християнството
Labarum символизъм
Политическият конфликт между Константин и Лициний
Символите на Константин
Константин, политиката, религията, държавата
Паганизмът е унищожен
Цезаропапизмът на Константин Велики
Константин Велики между *Sol Invictus* и прохристиянската политика

1.4. Глава четвърта:

Военната политика на Константин
Военна администрация

Монетарни реформи, държавни финанси, данъчна система
Административни реформи
Християните в Римската армия

Заключение

Извори и литература

III. Приноси на дисертационния труд

IV. Научни публикации по темата на дисертационния труд

V. Резюме

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въпросната тема е сложна и комплексна, защото съчетава много елементи от живота на Константин Велики, неговите политически, религиозни и военни действия. Ситуацията е трудна за разбиране поради нестабилността и несигурността на Римската империя. Рим по времето на великия Константин не само има големи промени в административната, политическата и военната сфера, но и е в непрекъсната криза. Варварските нападения, които масово застрашават целия Рим, заплашват го с крайно унищожение. Вътрешната нестабилност и жестоката борба за власт. Системата на Диоклецианската тетрархична система затруднява Константин да оспори съществуването ѝ и да спечели битката със силните си противници.

При тези обстоятелства излизат наяве политическите умения на Константин и може да се каже, че неговите политически и религиозни идеи са новост за Рим. Успява да се превърне в абсолютен владетел на Римската империя, като утвърждава авторитета си с Новия Рим, когото нарича с името си.

Изучаването на управленските умения на Константин Велики и постиженията му са предизвикателство за учените и до днес. Тъй като, от една страна, има недоизяснени въпроси, а, от друга страна, изводите могат да служат като пример за представителите на днешните политически елити.

1.1. Актуалност на темата на изследването

Темата, която разгледах, дава много информация за политиката на Рим и за институцията на императора. Това изследване на причините и последиците от тази политика е свързано с отражението на политиките на Константин върху съвременните времена. Много примери от онези времена могат да се използват от политиките днес, ако се приеме, че историята е учителка на живота. Един общ знаменател в историята на човешкото развитие несъмнено е безкомпромисната борба за власт. Затова през цялата история сценарият е същият и само сцената се е променяла през вековете. Ето защо дори и днес в борбата за власт са налице събития и факти, управленски решения, механизми на управление, приличащи по своя смисъл и форма на тези от периода, който изследвам. Много неща са наследени от миналото. Типичен пример, с който съм се занимавал, е например цезаропапизмът на великия Константин, който се предава през вековете и се разпространява в много страни.

Темата на докторантурата е актуална, защото в днешния свят е налице сериозен сблъсък между различни религиозни системи - исляма, християнството, будизма. Този сблъсък напомня по някои свои характеристики на сблъсъка между езичеството и християнството от онези времена. В тази сложна междурелигиозна ситуация е необходимо да се анализират и ситуации на преход – например от една доминираща религия към друга. Полезно е да се анализират исторически ситуации на преход в другите сфери на обществения живот. Подобен анализ подпомага развитието на теориите за лидерството в съвременния свят. Дава възможност за познаване и разбиране на класически методи на управление в такива ситуации, които могат да се използват и в днешно време.

1.2. Основна теза, предмет и обект на изследването

В процеса на изследването се потвърди основната ми хипотеза, че Константин Велики е личност, от чието политическо наследство могат да се учат съвременните политически лидери.

Основната ми теза е, че Константин Велики с динамичната си политика, с готовността си за провеждане на реформи в различните области на живота в голяма степен допринася за развитие на съществуващите обществени тенденции след неговото време. Той проявява в най-висша степен качества на лидер. Динамичен, с усет към нуждите на времето, с умение да провежда постепенно и гъвкаво необходимите промени, съобразявайки се с възможностите и обстоятелствата. Това е лидер, който има способност да използва и съдържанието, и формата като управленски механизми. Важна е неговата символна система, която също показва способностите му да прави компромиси – между стари и нови символи. Амбициозен, готов да използва всякакви методи на управление, в това число и най-жестоките. Но готов и на компромиси. Владее отлично военните умения. Те му позволяват да направи и необходимите военни реформи.

Обект на изследването е политиката на Константин Велики в религиозната сфера, както и във военната и административна сфера.

Предмет на изследването е логиката на неговите реформи, съобразеността им с обществените процеси и тенденции, със състоянието на Римската империя, тяхната ефективност. Логиката на изследването ме довежда до извода, че в процеса на своето налагане като император, на своите борби със съперниците си той успява да съдейства на развитието на важни обществени процеси и за решаването на основните проблеми на Римската империя. Налагането на християнската религия като доминираща в империята по онова време е принос за развитието на идеологическата обстановка. Нейните идеологеми са по-подходящи за обосноваване на обществените отношения от предишните религиозни вярвания.

1.3. Цели и задачи на изследването

Основната цел на това изследване беше доказване на силата на Константин да наложи нови идеи и нови социални и политически практики със специален фокус върху политико-религиозните идеи, които бяха най-голямата новост, осъществена от римския император.

За да осъществим тази цел беше необходимо да реализираме редица задачи:

- да се анализира неговата система на цезаропапизъм – взаимоотношенията между държавата и християнската църква и влиянията им върху тяхното развитие;

- да се анализира ролята на символите, изобразени във валута, архитектура и т.н. Значимо място е отделено на тълкуването на Sol Invictus (невидимото слънце, незапознатото слънце), а след това Labarumsi е най-силният военен символ на християнството, който се появява много във военните описи, както в монетите, така и в архитектурата, но всъщност дава директни отговори на много въпроси, свързани с неговите политически и религиозни идеи;

- да се анализира логиката и последователността във въвеждането и налагането на промените, уменията на Константин Велики в това отношение;

- да се анализира личното поведение на Константин – неговото колебание – кога и как да демонстрира отчуждаването от езическите символи и практики и да покаже приобщеността си към християнските;
- да се анализира смисъла и насоката на икономическите, административните и военните му реформи.

1.4. Методи на изследването

За да се постигнат целта и задачите на изследването беше необходимо източниците на древните и съвременните автори да бъдат взети под внимание. Основните методи на изследване бяха аналитичният и сравнителният, както историческият и логическият подходи. Една от трудностите по време на изследването беше изобилието на литературата. За това трябваше да се занимава с около 600 книги и научни статии, които изброих в библиографията. Тези ресурси имат отношение към моята цел в проучването, но се вземат под внимание в по-голяма степен други въпроси. Така че, когато търсените данни липсват от писмените източници, използвах и материалните ресурси, за да завърша моето тълкуване на определени въпроси. Особено относно религиозната политика са неизбежни източниците на материалната култура, които говорят за живота и делото на Константин Велики.

1.5. Практическо значение на изследването

Основен практически акцент на изследването е в това, че в днешната сложна междурелигиозна ситуация е необходимо да се анализират обществени ситуации на преход от една религия към друга, от едно равнище на религиозен живот към друг. Полезно е да се анализират исторически ситуации на преход и в другите сфери на обществения живот – икономическата, военната, административната, политическата. Анализът на такива преходни ситуации дава възможност да изкристализират необходимите качества на лидерите в такива ситуации. Дава възможност да се припомнят стари методи на управление в такива ситуации, които продължават да бъдат актуални и в днешно време.

Така че сложната фигура на Константин Велики все още е значима тема, тъй като има многобройни събития и управленски подходи в различни области, които биха могли да бъдат взети като модел, могат да служат и днес за модел за съвременните лидери.

1.6. Обем и структура на изложението

Структурата и съдържанието на дисертационния труд се предопределят от поддържаната теза, поставената основна цел и формулираните задачи.

Дисертационният труд е с обем от 246 стандартни страници, в т.ч. основен текст – 206 страници.

В структурно отношение научното изследване е разпределено в увод, четири глави, заключение и използвана литература. Всяка от отделните глави съдържа различен брой раздели и подраздели. В заключението са обобщени основните изводи.

II. Съдържание на дисертационния труд

Глава първа

Първата глава съдържа 3 подзаглавия. Главата започва с представяне на състоянието на Римската империя по времето на Константин, на всякакъв вид обстоятелства в империята. Това спомага за по-добро разбиране на средата, в която трябва да се изгражда, развива и действа Константин. Тук са и големите предизвикателства, които са свързани със завземането на властта. За да се разбере по-добре характера на римската власт, се представя тетрархията като форма на римска власт, свързана с името на римския император Диоклециан. Отчита се положението на масите, техните икономически и всякакви страхове, породени от политиката на управляващите.

Освен това в тази глава се занимавам с фигурата и особеностите на личността на Константин по-нашироко, следвайки хронологичния ред на неговото издигане и власт. Тук важни аспекти са този за неговия произход, влиянията на неговите родители, за други фактори, които влияят върху неговото оформяне като личност, за етапите на неговия живот. Акцентира се на начините, по които елиминира съперниците си за властта, на военните му умения, на прилаганите технологии на управление на процесите.

Глава втора

Тази глава се състои от 5 параграфа. В нея се анализира по-задълбочено обръщането на Константин към християнството. Разглежда се ролята на Миланския едикт, противоречията между различни течения на християнството, чието разрастване е могло да доведе до ситуация, трудна за контролиране. Константин е бил много успешен в своята автокрация и има много добри отношения с църквата. Той също така бил много успешен в налагането на християнските дебати, когато организирал Никеийския съвет. Неговото разумно поведение позволява да се контролират майсторски теологичните разногласия за да нямат отрицателни отражения върху политическия живот на Рим.

Глава трета

Тази глава се състои от 16 параграфа. Религиозните идеи на Константин Велики и проблемите, свързани с религиозната му политика, са предмет на анализа в тази глава. Константин е бил успешен благодарение на своята религиозна политика, защото чрез самата религия той решава политически и всякакви други социални проблеми. Така че с една дума религията е била политика и политиката - религия.

Константин видял предимството на християнството много рано и правилно смятал, че с негова помощ той ще обедини самата империя, която страдала от голямо разединение.

Изяснява се въпросът защо е заложил именно на християнството. Причината трябва да се търси в това, че християните са били много добре организирани и обединени и затова им е помагала и тяхната религия. Те са били пример за малка, но сплотена общност. А точно такъв пример е бил необходим на Константин в името на обединението на империята. В същото време, легитимирайки ги, той се сдобил с толерантността и лоялността на една силна и

издръжлива общност. В противен случай в тяхно лице е щял да продължава да има все по-опасен противник.

Важна характеристика на Константин е неговата "безпощадна амбициозност", огромното му желание да стане едноличен владетел на единна Римска империя. Но го реализира с разум, компромиси и последователност. Провъзгласяването на религиозната свобода, прекратяването на преследването на християните съдейства на тази цел. Константин се представя като човек готов на сътрудничество с тях. И постига това, че уверено се намесва в църковната политика, в теологичните спорове и в предполагаемия духовен авторитет.

Константин е много добър управленец на това ниво, защото успява да неутрализира юдаизма по начин, който е бил силен на Изток, като поддържа своята политика и използва християнството за собствените си нужди. Паганизмът е силен, затова той прави компромис с него. И постепенно, и търпеливо съдейства за намаляване на влиянието му. Това е и една от причините, поради които той създава нов център на Рим, където езичеството е на път да напусне историческата сцена. Смяната на центъра на империята улеснява промените и в религиозните доминации. По този начин Константин започва да демонстрира добра воля за християнството и скоро тя става религия на политическата власт. С това се установява организирана връзка между Църквата и политическата власт.

Единобожието на християнството улеснява налагането на внушението, че Константин може да обедини разединената империя. А християните се доверяват на Константин, защото са уморени от векове преследване и търсят спасител. Виждат го в лицето на Константин.

Но Константин стига толкова далече, че е олицетворен със слънцето. Това е връзка между култа на семейството му, защото в Дардан, където се е родил, култът към слънцето е бил централен. В същото време Слънцето също е свързано и със самия Исус.

Константиновите взаимодействия с Църквата са мотивирани от управленска необходимост и насочени към политическа стабилност. Константин използва Църквата за насърчаване на стабилността, като насърчава приемането ѝ в Римската империя, адаптира доктрината си към определен стандарт и прилага християнството в цялата империя. Това съдейства на християнството да се разшири бързо в границите на империята, въпреки че то изглежда е било фрагментирано или повърхностно на много места.

Анализира се степента на приближеност на самия Константин до християнството. Целта е да се стигне до правилния извод до колко наистина е бил християнин Константин или просто е подкрепял християнството. Мненията на учените доста се различават. Моята теза е, че сместа между езичеството и християнството в личното поведение на Константин и в неговата политика е логическо отразяване на несигурността на ситуацията, на невъзможността бързо да се преодолеят старите езически вярвания и да се наложат новите християнски – в съзнанието и поведението на самия Константин, както и в тези на другите жители на империята. Самият Константин се е колебаел в личното си поведение и не е случайно, че чак в края на живота си бива кръстен. Наличието на големи маси от езически настроени хора го е принудило да действа внимателно и с компромиси. И в идейно отношение, и в рамките на религиозната символика, и в рамките на личното си поведение.

Константин демонстрира необходимата предпазливост, тъй като иска да има подкрепата и на двете общности, защото в крайна сметка от това зависи от политическата стабилност и властта. Ако имаше сблъсък между религиозни групи, те със сигурност биха довели до дълбоки смущения, които също биха били трудно контролируеми за самия Константин и биха затруднили стабилността на империята.

След легитимирането на християнството, то е трябвало да бъде контролирано в името на единната и силна власт. Затова Константин налага системата на цезаропапизма. Константин полага основите на политическа система, която доминира в Европа през Средновековието и превръща християнството в партньор на държавната власт.

Той дава привилегии на християнската църква, на религиозния елит, съдейства за разпространението на религията, на нейната материална база и за благодарност получава подкрепата на църквата, нейните авторитети и обикновените християни. Въвежда ги дори в армията на империята, което е висша форма на доверие.

Цезаропапизмът е в основата на политическата концепция на Константин, защото обединява, укрепва и прави империята по-компактна. Корените на цезаропапизма са много по-ранни в ранните царства, но формата, която той му дава, е специална и може да бъде приписвана само на Константин. За разлика от първите форми на цезаропапизъм, където основата на религията е политеистичният езически език при Константин той е свързан с налагането на монотеистична християнска логика.

Това понятие за цезаропапизъм касае властта на всички византийски императори и продължава да се разпространява както в Западна Европа, така и в Азия през Средновековието. Цезаропапизмът е бил основен елемент на политическите и религиозни идеи на Константин, защото цялата му дейност е насочена към тази точка. Това е и същността на политиката му, от това зависи и успехът на неговата власт.

Тази глава разглежда и причините и последствията от цезаропапизма в света от миналото до нашето време, където можем да отговорим на много въпроси за световните управляващи форми през Средновековието до сегашните форми на абсолютна власт.

Важно е умението на Константин да използва религиозната символика по предназначение. Той обединява елементи от християнската и езическата символика, за да намери това, което му трябва в преходната ситуация.

Символизмът е този, който най-добре описва религиозните вражди както косвено, така и по ясен начин. В тази плоскост *Labarum* заема важно място. По тази причина един раздел е посветен на ролята на *Labarum*. *Labarum* е най-дискутираният знак в смесената религиозна символика на Константин, който фактически се свързва не само с религията, с мотивирането на неговите войници към победата, но като цяло е чисто политически въпрос. По времето на Константин е необходимо да се консолидират политическите действия с религията, защото те определят и успеха на властта. Благодарение на тях Константин съумява не само да ръководи империята с успех, но и да я промени коренно. Той дори успява да направи християнския монотеизъм равен с римския политеизъм, за да го придвижи по-късно до единствената държавна религия, което се официализира по-късно. Константин, като император, е нормално да вкара в употреба символиката в монетите, архитектурата и др.

Този символ, лабарумът, е средството, което Константин използва най-много в противоречията. Макар че се използват много други имперски символи, като венци, скипър, глобус, церемониални костюми, които са свързани с истинската същност на монарха, доминира лабарумът.

Константин използва своите знаци и в случая на триумфалното влизане в Рим. Важно е за нас да видим как в действителност той ги интерпретира, за да се разбере по-добре неговата политика, защото по един начин се говори, а по друг се действа, особено в бунтовния Рим по негово време.

Символната система на Константин, опитите му за компромисно смесване на символни елементи, могат да се открият и в паричните знаци, затова се посвещава на тази тема специално място в тази глава. Дори в една и съща монета може да се види, че има езически и християнски символи. Основната символика, която се появява в монетите и която може да бъде преплетена с езическите и християнските култове, е комбинацията от *Sol invictus-labarum*. *Sol Invictus* и лабарумът най-добре биха се развили както в езическата, така и в християнската религия. Това е и причината Константин да подкрепи тези два символа. Разбираемо е, че неговата идея е много плодотворна в окончателния план на политиката му.

Глава четвърта

Тази глава разглежда военната политика, състоянието на военните, цивилни и административни власти по времето на Константин Велики. Като император Константин предприема редица административни, финансови, социални и военни реформи за решаване на основни социални проблеми, за укрепване на империята.

След като Константин се обявява за император, на него непременно му е нужно да е подкрепен от войската, без която никой не може да си осигури властта. Той има голямо предимство в сравнение с другите римски императори. Той е син на Констанций, един опитен военен, съимператор. Отраснал в царския двор на император Диоклециан, известен със своите административни и военни реформи, Константин е успял да овладее по съвършен начин военното изкуство. Константин влиза още като млад и в битките, и в политиката, откъдето излиза много развит и като военен стратег, което се вижда и по-късно с премахването на неговите противници и отменянето на тетрархията, установявайки единствената институция на един император, начело на Рим.

Всеки император от Късната античност се изправя пред многобройни проблеми на военната организация, защото вече територията на империята е много по голяма, ефективността на войската е по-малка и варварите, които нападат границите на империята са много пъти по-добре организирани и по-многобройни.

Може да се каже, че Константин не прави особено големи изобретения във военната област, но в действителност адаптира военните промени към неговите политически нужди. Тези успешни реформи, започнати от Диоклециан, той ги продължава, но фактически променя курса на тази политика, концентрирайки военните капацитети не в защита на границите, както прави Диоклециан, а в защитата на градовете. Виждайки, че дългите граници на империята вече е невъзможно да осигурят една ефикасна защита от непрестанните нападения на варварите, той се концентрира в по-малките и по-специализирани поделения, които имат за цел защитата на градовете и особено

на главния център – Константинопол. Това е вероятно и усещане за бъдещата важност на градовете като центрове на едно ново обществено устройство.

Варварските народи са много и техните нападения са неудържими. Но те не познават градския живот и тук е предимството на Константин, който започва мрежа от укрепления, за да възпрепятства вълните от варварски нападения. Освен това, те не познават военното изкуство на завладяването на крепости и градове, което му осигурява спокойствие, за да придвижва от едно място на друго своите военни сили. Това предимство спрямо варварите му помага с успех да защитава империята.

Военните реформи са от особена важност, защото самата съдба на властта и на империята е тясно свързана с войската. Успешната войска е фактически и едно успешно управление. Затова на войската се отделя особено значение още от Античността и продължава и днес да има същото значение.

Константин Велики е известен като строг император във войската, като изисква да се спазва военната дисциплина и едновременно увеличава своя военен авторитет, защото след тетрархията е трудно да се пресметне вредата, която причинява разделянето на властта в четири центъра.

Като цяло военните реформи на император Константин се състоят в създаването на нова военна система и нова военна политика, която намалила граничните провинции в тяхното военно значение и вместо това се концентрира върху транспортирането и поддържането на римските легиони в ключови стратегически точки в големите градски центрове. Двупосочното разделение на римските военни чрез реформите на император Константин се състои в разделянето на войниците, назначени на граничните провинции, на военните походи или на военните аванпостове и войниците, формиращи главните полски армии на Римската империя.

Освен това в тази последна глава са обсъдени икономическите политики на Константин, реформите в данъчната система, административните разделения на Рим и т.н.

В икономическата си политика Константин се стреми да успее там, където Диоклециан се проваля. Отчасти защото конфискува съкровищата на езическите храмове, Константин успява (както споменахме по-горе) да направи златна монета, солида, с фиксирана лихва от 72 долара (т.е. всяка монета претеглена 1/72 паунд). В резултат на по-силна икономическа база Константин успява да събере част от поземлените данъци в брой и въвежда данък върху бизнесмените, т.нар. *Collatio lustralis* или *chrysargyron*. Константин въвежда златото *solidus* през 309 и сребърната *miliarensis* в 324, за да противодейства на девалвацията на римските монети в лицето на инфлацията.

Тъй като християните са били замесени в римската армия, в последната глава се анализира и този проблем. Християните са били решаващи в много битки в Константин. След това в римската армия са поставени християнски символи.

Заклучение

В дисертацията се набляга много на религиозната политика на Константин Велики, която е в крак с времето. В Римската империя религията е свързана пряко със самата стабилност на империята. Религията е интегрална част от държавата и държавата регулира религиозните практики, защото нейният успех се свързва с нужното благоразположение и почитане на божествата. Следователно, религиозните политики са основата на нормалното функциониране на империята заедно с военната и икономическата политика.

Константин Велики има много проблеми в империята, защото през IV век много други божества са адаптирани отвън. Това намалява и доверието и преклонението към пантеона на римските божества. От друга страна, нападенията на варварите срещу Рим отслабват много римската религия, защото по-голямата част от римските войници воюват срещу варварите, където често им се случва да воюват срещу своя народ. Християнството е една малка общност като брой, но много организирана и издръжлива на преследвания и презрение, която се разширява масово в самия Рим. Това е и причината поради която Константин започва да мисли как да ги постави под контрол.

Проблемът е в това, че монотеистичната логика изключва римския политеизъм, което означава, че християните никога няма да се подчинят на римляните, нещо което се вижда от факта, че въпреки много дълги преследвания, те не се пречупват. Това нещо, без съмнение, притеснява и самия Константин, който успява посредством неговата религиозна политика не само да получи тяхната подкрепа, но чрез тях той решава и собствената си съдба. Знакът на кръста *In Hoc Signo Vinces* посредством видението, което му се представя, както и военната помощ, която му дават християните в битката при Милвийския мост, го вкарват в надпреварата за първенец на империята. От този момент Константин се концентрира посредством умерената си религиозна политика да не губи римската езическа подкрепа, нито християнската подкрепа като една надигаща се сила, тази, която му подава ръка в най-трудните моменти.

Но проблемът се състои в това, че християните тредно могат да се подчиняват на императора, те се подчиняват само на Бог. Затова е необходимо Константин да бъде възприет като посланик на този бог. Той успява още в началото да получи тяхната подкрепа, след това да влезе сред тях чрез Никейския събор през 324 г., иницииран от самия него, където и става активна част от тях особено по христологичните проблеми, защото дотогава не е определена самата природа на Исус, на основателя на християнството. Чрез Константин държавата започва много активно да участва в определянето на вярата, назначаването на епископите, потушаването на ересите и разделянето на собствеността на църквата. Също така, някои аспекти на езическата вяра се включват в католическото християнство. Клирът става привилегирована класа в обществото, изключена от данъците и отговорна за благотворителната работа, дори епископията става апелативен съд. Макар че, някои епископи се надигат срещу някои от решенията на Константин по въпросите за църквите, тенденцията сред епископите е да получат подкрепата на императора за техните теологически тълкувания или срещу съперниците сред тях. Патронажът на Константин към католическото християнство обогатява църквата, разширява влиянието на епископите по светски въпроси и разширява силата на Църквата в империята.

Но остава проблемът с римското езичество, където е и основата на неговата власт, той е Pontifex Maximus, позицията на когото се подкрепя от политеистичните римляни и той, като техен Главен жрец, трябва да ги фаворизира. Това е много трудно за реализация. Константин изобщо не е в добра позиция, може да се разрешават военните, икономическите и политическите проблеми посредством различните реформи, където може да се намери общ консенсус, но в религиозната политика е много по-трудно.

Тук трябва да отличим политическите и религиозните идеи на Константин, който е единственият римски император, който има способността, управленските качества да преодолее големите проблеми, които се случват в самия Рим през IV век.

В политическата област той успява от тетрархията на Диоклециан да прехвърли абсолютната власт в своите ръце. Това е почти една невъзможна мисия заради силата, която се разпределя на 4 места при 4 ръководители на империята, които имат равна сила и е много трудно да се разбие създаденият ред, където може да се провали завинаги или да се въздигне. Константин влиза в тази политическа авантюра, създавайки в началото съюзи, първо чрез династичните брачни връзки. Той се жени за дъщерята на император Максимиан Фауста, както може да се види по-късно, с политически цели. По политически причини Константин убива съпругата си, сина си, тъста и зет си, което свидетелства, че в политиката е безкомпромисен. Но това е много актуално в римската политика, нещо, което продължава до ден днешен.

Константин е много успешен и във военната и икономическата политика. Той продължава реформите, започнати по времето на Диоклециан и запълва много празноти, които остават от негово време. В монетарната област прави позитивен завой с неговия прочут *solidus*, във военен план създава по-специализирани поделения и ги фокусира повече върху защитата на градовете, отколкото в защита на границите на империята. Неговата мобилна войска прави възможна по-ефикасната защита на градовете при невъзможност да се подсигурят границите. Също така, тази войска струва по-малко във финансов план и е по-ефикасна във военен план. Друго предимство е малкият брой на поделенията, които могат да отидат на помощ според нуждата на застрашените от нападенията градове, докато другата част по това време са в служба на империята дали в администрацията, дали в събирането на данъци, дали в ролята на полиция или навсякъде, където има нужда.

Но има и други римски императори, които извършват успешни реформи и в икономиката, и във войската, и в законодателството. Но Константин остава известен най-вече с прилагането на неговата религиозна политика, На него му се дава възможност да бъде първият, който вкарва в действие своята религиозна политика, подкрепяйки и езичниците, и християните, за да бъде първият християнски император *de jure* и да продължи да бъде Pontifex Maximus. През цялото царуване на Константин той поддържа гледището, че спечелването на благоразположението на Божеството чрез адекватното почитание е съществено за благополучието на държавата; въпреки това, той предвижда, че католицизмът е по-подходящ за унифицирането на държавата, отколкото езичеството и той избира епископите за източник на политическа легитимност вместо Сената. Успява да направи това при много тежки обстоятелства, успява да елиминира своите противници, вкарвайки в действие религията, за да му донесе предимства.

Той не разрушава никога храмовете и не ги лишава от религиозните свободи. Това е необходимо на Константин, за да поддържа властта стабилна и под пълен контрол. Но, когато вижда своите предимства след като елиминира своите противници, той ще наклони везните към християнството. Държейки близко до себе си епископите в своя двор и в залата на своя дворец, който е представян от неговите синове, той поставя главата на змията под кръста, стъпвайки върху него, за да символизира злото.

Неговите наклонности водят към цезаропапизъм и това е основата на неговия успех в религиозната политика. Той се държи като първия цезаропапист и без да бъде покръстен. Затова цезаропапизмът заема централно място в цялост при третирането на неговите политики, защото цялата негова политика се свързва с цезаропапизма. Цезаропапизмът е неговото основно покритие, което камуфлира неговата религиозна политика пред масите, давайки предимство веднъж на едната и друг път на другата страна. Той използва колкото е нужно езическата страна, а, от друга страна, посредством привилегиите, използва и християнската маса. Това явление се вижда при Константин почти до края на неговия живот тогава, когато елиминира от сцената своите политически противници. Но в края на своя живот, виждайки предимствата на християнството и като монотеистична религия, където те се подчиняват само на Господ и наместникът на Исус на земята е папата, той не само цели да има тази титла, т.е. да бъде и папа, и цезар, но започва видимо да го фаворизира като единствена държавна религия. Причините са многобройни, на първо място е свързано с йерархията, където начело е папата, който има власт върху Църквата, след това народът ще бъде по-унифициран около едно божество отколкото при много божества, което неуспешно се отразява върху самия Рим и накрая той иска да има тази привилегия под ръка бидейки и държавник, и папа.

Неговата религиозна политика личи от писмените документи, които достигат до нас от античните автори и хронистите от това време, като Eusebius, Sozomene, Lactantius, Socrates, Eutropius, Aurel Victor, Theodoret и от други, които описват живота и църковните диспути на късното управление на Константин. Другите данни могат да се извлекат от монетите, изкуството и архитектурата. Неговата религиозна политика най-добре е представена в сеченето на монети, които са един типичен пример за езическо-религиозна символика, която отразява тенденцията за подкрепа на християните, езическите тенденции, както и смесената символика. Константин продължава да бъде почитател на култа към Слънцето до своята смърт. Кръстосването на религиозната символика я виждаме най-добре при *Labarum*, който се представя не само на монети. Тук може да се види езическата символика, както и християнската, свързани в една монета. Тогава, когато му влиза в работа, доминира християнската символика, тогава, когато иска да унифицира народа се представя смесената символика, а на римските празници доминира римската езическа символика. Затова *Labarum* може да се смята за политическо изобретение на Константин, посредством което, когато е нужно, го вкарва в дейността на войската, в монетите и в други представяния в архитектурата. Това може да се разбере като много подходящо и съответства и на природата на Константин, защото той е почитател на култа към Слънцето по своя произход, след това култът към Слънцето заема централно място и в римската символика, което по-късно ще се съчетае и при християнството. В по-късните представяния и в християнските икони може да видим нимбата, ореолът около главата на светците, което фактически символизира Слънцето, а то е животът, и Исус

казва: *...аз съм възкръсването и животът.* И в църковната архитектура първите църкви и до късно църквата заема централно място в града, където църквата символизира Слънцето, персонифицирано с Исус и *както Слънцето трябва да стои в средата, за да пуска своите лъчи, така и пастирът трябва да бъде сред стадото.* Смесената символика се вижда и при триумфалната арка, и при другите статуи навсякъде из храмовете, но в края се обръща към християнството с неговото покръстване. Макар че в основата си е езичник, в душата трябва да се чувства като християнин заради своя произход. Неговата майка, Елена, е християнка, а неговият баща Констанций се противопоставя на преследванията на Диоклециан и Галерий. След това, заповедта за толерантността с Миланския едикт от 313 г. е първият знак, че той, след като реализира своите политически цели, накрая ще подкрепя християнството.

Неговите поврати в решителни моменти в самата история на Рим го нареждат в редиците на най-смелите и успешни императори, които Рим има някога. Той спасява империята от разрушаване, но създава една нова Византия, която идва с неговия главен център Константинопол, който почита неговото име, и края на езичеството, тръгвайки по пътя на християнството, като единствената официална римска религия.

Патронажът на Константин върху католическото християнство влияе върху християнската църква и върху римската държава по различен начин. Патронажът на Константин има влияние в социалната, политическата и религиозната сфера на държавата. От религиозна гледна точка католическото християнство постепенно замества езичеството като официална религия на империята. Тази промяна в религиозния патронаж влияе върху обществения живот на империята, защото клирът придобива нов ранг в обществените слоеве на империята, което води до борба сред аристократичните семейства за службите на Църквата. Това особено влияе върху Сената, който се грижи за римските традиции. Обръщането на аристокрацията към католическото християнство обвързва сенаторите с католическите ценности и Католическата църква става новият надзорник на римските традиции. Също така, императорите използват Католическата църква като източник на политическа легитимност вместо Сената. От Константин до основаването на Свещената римска империя, балансът на властта се замества от едно по-голямо влияние на държавата върху религията в едно по-голямо влияние на Църквата върху държавата.

Следователно, като заключение може да се каже, че той слива в някаква форма християнството с империята, като през средновековната история църквата и държавата ще бъдат един неразделен бином с особено ударение при православния свят.

По времето на Константин започват и улесненията и привилегиите, които не само фаворизират Църквата, но я засилват толкова много, че самият император иска да стане папа и цезар. И въпреки религиозната политика, посредством която Константин играе двойна игра, той накрая се покръства и умира като християнин. Неговите църковни дарения помагат да се изградят и църковни християнски центрове не само в Рим, но и навсякъде, което постепенно води към нейното официално приемане от държавата, ставайки единствената призната религия.

Извори и литература

Дисертацията е написана на основата на голямо богатство от литература, включваща около 600 заглавия, десетки първични източници и десетки енциклопедии. По практически причини започвам със списъка със съкращения, след това в редове са основните източници, после идва Енциклопедията и накрая литературата.

III. Приноси на дисертационния труд

I. Особен принос се дава на това, как той използва религията освен за собствените си интереси, но и за укрепването на Римската империя. Тук Константин се проявява като един голям политически стратег, използвайки и римските божества, и християнството за това.

Относно този въпрос аргументирам, че той успява майсторски да използва веднъж едната страна, веднъж другата страна. Също за ценен принос смятам, че е дадено обяснение на тези сегменти в символичен план, които съпътстват неговите политически и религиозни действия. Третирането на християнската и езическата религиозна символика най-добре може да се аргументира с монетните знаци, където изпъква знакът на *Labarum*. Това ме подтикна да третирам тази символика по начин, за да дам колкото се може по-аргументиран отговор за неговата политика.

II. Един друг принос е третирането на неговия цезаропапизъм, който заема значително място. Този сегмент е третиран много рядко. До днес съм срещал много малко научни статии, които говорят за цезаропапизма. Ценно е едно късно изследване от 1996 г. на изследователя Дагрон в неговата книга „Emperor and Priest”, където се третира проблемът за цезаропапизма и при това накратко. Този стълб на политическата вертикала на Константин Велики в моята тема е разгледан по най-детайлен начин, придавайки му най-широки измерения както във вертикален, така и в хоризонтален план. Също така, са отразени влиянията и последиците на цезаропапизма, тръгвайки от Античността, през Средновековието и до наше време. Разпростирайки се почти във всички кралства, империи и държави навсякъде в света, където цезаропапизмът, под различни форми присъства до ден днешен. Правя опит да дам отговор на този феномен, анализирайки причините и последиците.

III. Един друг принос е и представянето на неговите административни, военни и икономически реформи, но в пряка взаимовръзка с неговите религиозни реформи. Това нещо прави възможна неговата власт и изкарва от кризата Римската империя, която произтича от нейната неспособност да се защитава и оцелява от големите варварски нападения от това време. Докато, що се отнася до биографията на Константин, се предлага една по-широка картина на неговия живот, за да се разберат по-добре процесите и етапите в неговото развитие. Тук не е направено никакво по-задълбочено изследване, но са представени данните, които ни предлагат изворите и другите автори, които се занимават с анализите на Константин. Накрая се напомня, че разгъването на проблематиката, нейното структуриране и интерпретация са в хармония и се допълват една друга, което прави по-разбираема неговата политика, религия и управление.

IV. Публикации по темата на дисертационния труд

1. Konstandini i Madh në mes të *SOL INVICTUS* dhe politikës prokristiane. Revista Vjetari nr. 51, Prishinë 2015 (Константин между *SOL INVICTUS* и про-християнската политика. Списание Vintage №. 51, Prishtine 2015 (review of the National Archive of Kosovo)
2. Caesaropapism of Constantine the Great and today`s reflection, *AJBALS*, (Academic journal of business, administration, law and social sciences) VOL. 3, No.1, Wien 2017.

V. Резюме

В днешната сложна междурелигиозна ситуация е необходимо да се анализират обществени ситуации на преход от една религия към друга, от едно равнище на религиозен живот към друг. Полезно е да се анализират исторически ситуации на преход и в другите сфери на обществения живот – икономическата, военната, административната, политическата. Анализът на такива преходни ситуации дава възможност да изкристализират необходимите качества на лидерите в такива ситуации. Дава възможност да се припомнят стари методи на управление в такива ситуации, които продължават да бъдат актуални и в днешно време.

Константин Велики с динамичната си политика, с готовността са за провеждане на реформи в различните области на живота в най-голяма степен допринася за развитие на обществените тенденции. Той проявява в най-висша степен качества на лидер. Динамичен, с усет към нуждите на времето, с умение да провежда постепенно и гъвкаво необходимите промени, съобразявайки се с възможностите и обстоятелствата. Това е лидер, който има способност да използва и съдържанието, и формата като управленски механизми. Важна е неговата символна система, която също показва способностите му да прави компромиси – между стари и нови символи. Амбициозен, готов да използва всякакви методи на управление, в това число и най-жестоките. Но готов и на компромиси. Владее отлично военните умения. Те му позволяват да направи и необходимите военни реформи.